

МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ АГРОТЕХНОЛОГІЙ

Кафедра рослинництва та садово-паркового господарства

Л. І. Скоріненко

Садово-паркове мистецтво

Курс лекцій

Миколаїв
2014

УДК
ББК

Автор:

Л. І. Скоріненко - ст. викладач кафедри рослинництва та садово-паркового господарства;

Друкується за рішенням науково-методичної комісії агрономічного факультету Миколаївського державного аграрного університету від _____ р., протокол № ____.

Рецензенти:

В. В. Гамаюнова - д-р с.- г. наук, професор, завідувач кафедри землеробства Миколаївського державного аграрного університету;

Л. А. Голубєва - головний агроном ТОВ «Миколаївзеленгосп».

© Миколаївський національний аграрний університет, 2014
© Скоріненко Л. І., 2014

Модуль 1

Садово-паркове мистецтво Старовинного та середньовічного сходу. садово-паркове мистецтво античного періоду Греції та Риму.

В Європі перші сади з'явилися в Древній Греції (X-XIII ст. до н.е.). Слід зазначити, що на садово-паркове мистецтво Греції великий вплив зробила Азія. Спочатку сади мали тільки утилітарний характер, тобто склалися з городу, плодового саду і виноградника. Трохи пізніше в садах з'явилися алеї. Нове в садах Греції більш вілвна композиція, декоративність, велич прикра, виті сходи.

Опис садів Римської імперії зустрічається в давньоримського письменника Горація (65 рр. до н.е.). Сад складався в основному з плодкових і декоративних рослин. Сад при римських віллах звичайно поділявся на три головні частини: декоративний сад, город, плодівий сад. Декоративний сад, у свою чергу, складався також з трьох частин: прогулянкової, проїзної і парку.

Асортимент рослин у римських садах відрізнявся розмаїтістю. Із завойованих країн римляни вивозили багато плодкових і декоративних рослин, що сприяло збагаченню флори цих садів.

Середньовічний сад характеризувався ваговитістю, масивністю й підкресленою простотою. Середньовічний сад був невеликих розмірів, як правило, регулярний з розбивкою ділянки на квадрати і прямокутники.

Існувало три типи садів: феодальний, монастирський і мавританський. Характерним для середньовічного саду став лабіринт.

2. Садово-паркове мистецтво епохи Феодалізму та розвиток пейзажного парку в епоху капіталізму.

Сади епохи Відродження

Тип садів Італії епохи Відродження одержав назву Медичейського за іменем родини Медичи, в якій були найбагатші банкіри й великі землевласники. До цього типу відносилися сади, що влаштовуються при віллах. Кожна вілла мала свій особливий план, різне місце розташування і архітектурний вигляд. Для архітектури і садового мистецтва цього періоду характерні нові прийоми, за допомогою яких створюється враження єдності. Сад починався від будинку вілли, що мала симетричне розташовані виступи й арки. Тераси з'єднувалися сходами, підпирні стінки між терасами мали виступи, колонади й обмежувалися алеями, що облямовувалися живоплотами. На терасах симетрично розташовувалися лабіринти, гаї, рядові посадки, зводилися альтанки, павільйони, пташники, скульптури, басейни, пам'ятники, храми, мармурові лави, фонтани, гроти, майданчики для відпочинку.

Флорентійські сади раннього Відродження прості, їх прямі лінії утворюють строго раціональну систему пропорцій. Вони невеликих розмірів, позбавлені пишності й підкресленої розкоші.

Найбільш сучасні флорентійські сади – відновлений сад Боболі (палаццо Пітті). Весь вигляд цього саду свідчить про те, що розбивка нових алеї, форм

а підстригання дерев – все узгоджується з навколишнім середовищем.

Садово-паркове мистецтво Франції, Англії, Німеччини
Садова архітектура Німеччини, Англії, Франції, Росії багато в чому зазна
ла
італійський вплив.

Садовоаркове мистецтво Франції асоціюється з ім'ям ландшафтного архі
тектора XVII ст. Л. Ленотра (1613-

1700 рр.) (Версаль та ін.). Основними положеннями творчості Ленотра є:

- в основі рішення лежить підпорядкування деталей цілому;
- застосовуються довгі й широкі перспективи (на відміну від коротких перспектив у садах італійського Відродження);
- будуються невисокі сходи з широкими сходами й парапетами;
- декоративні водойми вирішуються головним чином гладкими поверхнями (без гучних водойм італійського бароко);
- широко застосовуються рослини в діжках.

Наприкінці XVIII ст. регулярні прийоми планування садів почали зазнавати критики в зв'язку із значним змінюванням природного середовища. У цей період у садово-парковому мистецтві з'являється пейзажний стиль.

Основоположником ландшафтних (пейзажних) парків Англії був В. Кент. Основою пейзажного парку стає наслідування натуральній природі. На змін у лінійним посадкам приходять групові, з'являються галявини, галявини вільних обрисів, водойми в звивистих берегах, криволінійні доріжки. У той же час у парках розміщуються павільйони, альтанки, трельяжі, іноді влаштовують фонтани.

Значний вплив на паркове будівництво Англії цього періоду зробив Х. Рентон (1752-1817 рр.). Характерною рисою його парків є великі простори, відведені під газони, з одиничними розкиданими деревами. Характерною рисою англійського ландшафтного парку і тепер залишаються смарагдові газони і пишно розкинуті липи, дуби і в'язи.

II модуль

3. Історичний огляд озеленення міст України та Росії.

Російське садово-паркове мистецтво

Садовопаркове мистецтво на Русі зароджувалося понад чотири тисячі років тому (яблуневий сад Києва Печерського монастиря, 1051 р. та ін.).

У цих садах в основному вирощували плодові дерева, розводили квіти.

У першій половині XVIII ст. створюються регулярні декоративні сади, прикрашені скульптурою, архітектурними будівлями, складними гідротехнічн

ими спорудами. До середини XVIII ст. формується своєрідний російський тип декоративного регулярного парку, зразками якого є парки Петропалацу, Пушкіна, парк «Архангельське».

- Для російського садово-паркового мистецтва характерними рисами є:
 - повне панування палацу в загальній системі планування;
 - неодмінна участь води в архітектурній композиції (канали, басейни, фонтани, каскади);
 - насиченість саду архітектурою малих форм альтанки, гроти, зелені театри, мости, сходи, скульптури;
 - строге геометричне планування території і розчленовування її на квадрати або прямокутники, іноді пересічені радіальними алеями. У центрі таких квадратів створюються квітники, парковий павільйон, альтанка або фонтан. Майже постійною деталлю планування є лабіринт;
 - дерева і чагарники представлені здебільшого стриженими формами у вигляді алей, живоплотів, бордюрів, окремих дерев, що піддаються складній фігурній стрижці. Алеї засаджували іноді так густо, що вони перетворювалися в зелені коридори.

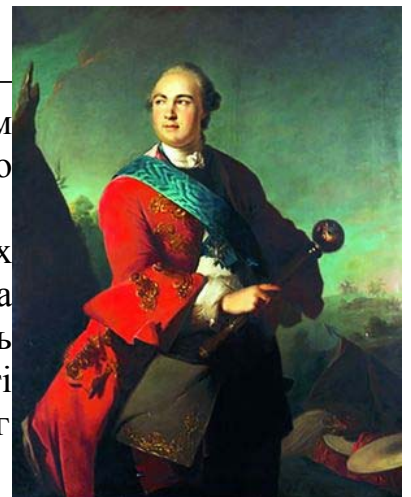
З 70 років XVIII ст. регулярні парки починають виходити з моди і замінюються ландшафтними (парки Гатчинський, Павловський поблизу Петербурга, Царицинський під Москвою, Софіївка, Тростянецький, Олександрія та інші в Україні).

Період інтенсивного будівництва ландшафтних парків у Росії (1770-1850 р.) можна розділити на дві частини: будівництво парків романтичного і реалістичного типів.

Шедеври садово-паркового мистецтва XIX ст.



Палацо-паркові ансамблі України — суголосні найкращим традиціям світового палацо-паркового мистецтва. Їх формування та розбудова відбувалась у контексті загальноцивілізаційног



о культурного процесу.

Тому більшість з них є надбанням не тільки національного, а й європейського та світового паркобудівного мистецтва й архітектури. У процесі тривалого історичного розвитку садово-паркового будівництва визначались різноманітні стилі. Найбухливішого розвитку палацо-паркове будівництво в Україні набуло у другій половині XVIII — першій половині XIX ст. Його обумовлювало все зростаюче тяготіння українського, й особливо польського й російського панства, яке мало

маєтності в Україні, до презентабельності. Звідси витікало прагнення до зведення в дворянських садибах цього періоду цілих палацових комплексів і створення великих просторових парків. Багаті вельможі зводили справжні перлини палацо-паркового мистецтва в Умані та Білій Церкві, Батурині та Ляличах, Сокиринцях та Качанівці. Варто наголосити, що ці ансамблі, унікальні за своїми розмірами, багатством і художнім значенням, у свою чергу, ставали певною моделлю для формування малих садиб. Невід'ємною складовою буття найбільших шляхетських садиб стало мистецтво. До їх створення залучались відомі зодчі. Інтер'єри прикрашали твори видатних митців. Широко відомими та популярними стали в цей час численні кріпосні театри й оркестри. Серед власників садиб чимало було освічених людей, які колекціонували старожитності, вивчали вітчизняну історію та культуру, сприяли мистецтву. Яскравим прикладом у цьому контексті є діяльність таких представників українських шляхетських родів як Розумовські, Тарнавські, Галагани, Лизогуби та ін. Їх садиби були справжніми осередками художньо-мистецького життя, що мали значний вплив на розвиток вітчизняної культури. До України ХІХ ст. мода рококо і романтизму потрапила з Польщі і з Росії, оскільки в цей час вона майже однаково відчувала культурні впливи як із заходу, так і зі сходу. Рококо перекладається з французької як "раковина" (через надзвичайну поширеність цього мотиву в декорі). Характерні ознаки рококо — театральність у декорі, пасторальність сюжетів, мандрівка у світ фантазій. В садах рококо ще зберігаються елементи регулярності, змішані з ландшафтним стилем. Велику роль в їх композиції відіграють лабіринти, які мали не лише символічне, але й естетичне значення. Окрім того, вони могли бути місцями веселих розваг, зустрічей, місцем усамітнення. У дусі рококо велося будівництво у садах невеликих храмів, напівзахованих у паркових хащах. Особливої ролі набуває імітація: паркові споруди не будують, а малюють на полотні, створюючи ілюзію справжніх, ідилічні мотиви і пасторальність знаходять свій вираз у будівництві на території садів стилізованих молочарень, сільських хат, тощо, усього того, що символізувало простий, наблизений до природи побут. Найбільш характерним парком цього стилю в Україні стала Олександрія (Біла Церква) в її первісному вигляді. Окремі елементи, запозичення, що спостерігаються в українських парках цього періоду, залежали від особистих контактів і смаків їх володарів: наприклад, Софію Вітт (Потоцьку) вразили Неборів і Аркадія під Варшавою, отже Софіївка створювалася за зразками польського романтизму. А Олександра Браницька значну частину свого життя прожила при дворі Катерини ІІ; її надихали парки, розташовані поблизу Петербурга, перш за все — Павловський. Для романтичних парків важливим був не план, а вигляд саду. Садівники-художники малювали пейзажі, щоб пізніше втілити їх у життя. Вони намагалися уявити і передбачити, яким буде парк через 30, 50, 100 років. У романтичних парках з'являється велика кількість атрибутів (храмів, альтанок, колон, вівтарів, могил), присвячених романтичним поняттям. Велике значення в парках такого стилю приділялось настрою людини, а також явищам природи. Сад

створювали як праобраз світу, прогулянка ним викликала ілюзію мандрівки різними країнами — звідси існування в романтичних парках античних та готичних споруд, а також будиночків у турецькому та китайському стилі. І головне — сад мав навіювати меланхолійний настрій, нагадувати про швидкоплинність людського життя, неможливість наближення до ідеалу, невідворотність втрат та ударів долі. Досягалося це



різними засобами: наявністю пам'ятних знаків на згадку про померлих

письменників, філософів; будівництвом усамітнених хиж, так званих ермітажів; створенням водних споруд — штучних



водоспадів з руїнами, джерел,

ставків; символікою рослин. Класичними прикладами романтичних парків в Україні стали Софіївка в Умані, Корсунь-Шевченківський та Алупкінський парки. Пейзажні парки відрізнялися



від романтичних тим, що не мали специфічного змістового навантаження. Вони створювались для милування природою, для створення гармонійного настрою, просто для прогулянок. Особливо модними вони стають з другої чверті XIX ст. Такими стають чарівні парки Качанівки, Немирова, Тростянця, Наталіївки, Куянівки, Хотина. З початку XIX ст. в Україні переважно при навчальних закладах почали створюватись ботанічні сади, в яких збирали і вивчали флору з різних куточків світу. Найбільш славетні й старі — Кам'янецького ліцею, Харківського університету, Акліматизаційний сад Каразіна (на Харківщині), Нікітський, Одеський, Київського та Львівського університетів. Вони не лише використовувались як міські сади, але й були сада-ми-музеями, садами-лабораторіями, оскільки виконували роль наукових осередків.

3. Елементи паркового ландшафту

З допомогою садово- паркового мистецтва людина перетворює ландшафт за законами красоти , вирішує комплекс специфічних , функціональних та ідеологічних задач. При будівництві парків виникає синтез натуральних елементів ландшафту (рослинність, рельєф вода , повітря).

По значимості вони будуть розташовані наступним чином: рельєф, вода, повітря, рослинність та тваринний світ. Основою природного або штучного ландшафту є рельєф. Характер рельєфу впливає на архітектурно – планувальне рішення.

Найбільш різноманітні паркові комплекси утворюються на пересіченому рельєфі, що і пояснює увагу паркобудівників до використаних земель – ярів, пагорбів, кар'єрів.

Велику увагу приділяють факторам що впливають на ріст рослин – експозиція схилів, склад ґрунту. Найбільш благоприятні схили – південні, західні, та східні.

На рівнинній місцевості необхідно використовувати маленькі складки місцевості та різні по висоті , формі, колориту крони дерева і кущі.

Сьогодні хімічний та фізичний стан ґрунту можливо змінювати тільки на невеликих площах, тому економічно віг гідно вивчати його на площах під озеленення завчасно.

Вода в садово – парковому ландшафті (озера, річки, струмки,) – важливий парко утворюючий елемент.

Застосування водяних споруд допомагає створити динамічний пейзаж, посилює естетичний вплив паркових просторів, впливає на мікроклімат і склад ґрунту.

В залежності від кількості води підбирається рослинність.

Важливу роль в парках грають штучні споруди: басейни, декоративні водойми, фонтани, каскади Основним матеріалом для зел.буд. є рослинність. Формування паркового пейзажу потребує багато знань і навиків: необхідно знати санітарно – гігієнічні та захисні властивості деревних рослин, вони поділяються на бактиріоцидні та фітонцидні (фунгіцидні) речовини, озонують повітря очищуючи від пилу та газу, захищають від вітру, шуму.

Сосна кримська, кипариса, жасмін- пригнічують туберкульозну паличку.

В кронах черемхи гинуть мухи.

Кількісні та якісні показники залежать від віку та складу насаджень, від пори року та погоди.

Складовою часткою повітря є космічний пил (в 1 см³ міського осередку знаходиться 100 тис. шт.. пилинок, а над океаном всього 100 шт.)

Зелені насадження знижують запилення повітря , на 1 м² листя затримується від 21 до 860 г пилу. Запилення повітря під деревами на 42 % менше ніж на відкритій місцевості. Шорсткі клейкі зморшкуваті листя

затримують більше ніж блискучі. Одиниця ваги хвойних порід затримує пилю в 1.5 разів більше ніж одиниця ваги хвої.

Вітрозахисна функція – понижує швидкість вітру, змінює його напрямлення, захищає від заносів піском, пилом, снігом.

Зелені насадження формують мікроклімат для фотосинтезу і транспірації -

Захисна ефективність зелених насаджень залежить від ажурності, висоти та густоти стояння насаджень.

Вплив рослин на інтенсивність звуку слабо вивчена, краще всього поглинають шум породи з густими кронами, довгим періодом вегетації, вони також знешкоджують високочастотні звуки.

При розміщенні дерев (солітерів) необхідно враховувати попадання блискавки.

Вона частіше всього попадає в дерева з глибокою кореневою системою (дуб, ясень, ільм, сосна та в дерева з товстою тріщиноватою корою. Дуже рідко попадає в дерева з гладенькою корою та в тополі – вони виділяють негативно заряджені іони.

СТРУКТУРА ПАРКОВОГО ПРОСТОРУ

Основою сучасного паркобудівництва є ландшафтно-екологічний метод, який враховує взаємозв'язок між рослинністю та середовищем перебування і відношення рослин до других елементів ландшафту.

По ролі і формуванню паркових насаджень деревні рослини поділяються на 4 групи: а/. Паркоутворюючі – довговічні дерева місцевого походження.

б/. Супутні – дерева невеликих розмірів, які грають підлеглу роль.

в/. Декоративні – красиво квітучі з яскравими плодами різнокольоровими листками та оригінальними формами крон.

г/. Екзоти - рослини іноземної флори.

В залежності від ролі яку грають насадження в формуванні паркових просторів вони поділяються:

а/ захисні – формуються з місцевих порід, шириною не менше 60 м., виконують

б/ структурні – створення внутрішніх просторів парку (масиви, гаї, куртини), це основна композиція парку, вони створюють фон для декоративних груп, солітерів.

в/ декоративні – варіації, акценти (групи, солітери, алеї, букетні насадження).

г/ тимчасові насадження – слугують для формування паркових просторів в короткі

Паркові простори необхідно формувати по законам паркової композиції. Планувальна композиція в СПМ це розташування штучних форм, частин території парку по визначеній просторовій системі, обумовленій

ідейним задумом та призначенням об'єкта. Просторова композиція це створення паркових пейзажів із об'ємних елементів, які людина може спостерігати в стані спокою або руху, тому ця композиція створюється в 3 або 4 вимірах.

Парковий простір складається із системи алей, водойм, рослинності, інженерних споруд, архітектурних форм об'єднаних в планувальну та просторову композицію. Основу планування парку складають функціональні зони, які обов'язково влаштовують в парках.

Планувальна композиція повинна бути чіткою та ясною, бажано щоб вона складалася з простих композиційних схем. Основою багатьох парків є вісь водойм (річка, озеро, ставок). На композиційну структуру парку значно впливають природні умови та оточуючий ландшафт.

II Модуль

3. Структура паркового простору.

Основою сучасного паркобудівництва є ландшафтно-екологічний метод, який враховує взаємозв'язок між рослинністю та середовищем перебування, а також взаємозв'язок рослин до других елементів ландшафту.

По ролі і формуванню паркових насаджень дерева поділяються на 4 групи:

1. Паркоутворюючі – довговічні, місцевого походження (дуб, береза, сосна, ялина, акація).
2. Супутні – красиво квітучі , з яскравими плодами, листями,(горобина, черемха, глід).
3. Декоративні – красиво квітучі, з яскравими плодами, листям , оригінальними кронами.
4. Екзоти – рослини іноземної флори.

В формуванні паркових просторів в залежності від ролі, яку виконують насадження , вони поділяються:

1. Захисні – їх ширина не менше 60 м., формуються з місцевих порід. (захищають від вітру, пилу, шуму).
2. Структурні – формування внутрішніх просторів парку (масиви, гаї, куртини) – це основна композиція парку, що створює фон для декоративних груп.
3. Декоративні – варіації , акценти (групи, солітери, алеї, букетні насадження).
4. Тимчасові – насадження що формують паркові простори в короткі строки, використовуються швидкорослі дерева та красиво квітучі кущі

Паркові простори необхідно формувати по законам композиції.

Композиція в СПМ - це розташування природних елементів, штучних форм , частин територій парку по визначеній просторовій системі, обумовленій єдиним задумом та призначенням парку або скверу. Планувальна композиція це двомірне планування на площині.

Парк це складний витвір мистецтва і композицію необхідно розділити на планувальну і просторову.

Просторова композиція – створення паркових пейзажів із об'ємних елементів, спостерігаючи людиною в стані спокою або руху, тому вирішувати необхідно в 3-х або 4-х вимірах.

Планувальна – 2х мірне планування на площині.

Вибір композиції залежить від природних та соціальних умов і творчої індивідуальності автора.

Парковий простір складається із систем алей, водойм, рослинності, інертних споруд, малих архітектурних форм, об'єднаних планувальною та перспективною композицією.

Основу планування парку складають функціональні процеси, які необхідно облаштовувати на території в залежності від призначення. Планувальна композиція повинна бути чіткою і ясною, тому бажано щоб вона складалася з простих композиційних схем: замкнутої, променевої, осьової, кільцевої, зірчастої, та складних композиційних схем: осьова+зірчаста, радіальна+ кільцева, осьова+ променева+кільцева.

На композиційну структуру значний вплив мають природні умови території парку та оточуючий ландшафт.

Основою сучасного паркобудівництва є композиційна система паркових доріг, доріжок та алей.

4. Квіткові рослини в садово-парковому мистецтві.

Квіткове оформлення є одним з важливих елементів зеленого будівництва. Під час проектування скверів квітковому оформленню надають особливого значення. Квіти – необхідна деталь скверу, що розглядається зблизька. За невеликих розмірів скверів і можливості близько підійти до квітів їх декоративні властивості особливо помітні. Для скверів характерні групи з однолітніх і багатолітніх квітів, смуги рабатов, бордюри, кам'яністі гірки, міксбордери, розарії, жоржинарії тощо.

Маючи невелику кількість асортименту однолітніх рослин, що висіваються насінням на постійне місце, можна зробити гарне, різноманітне і дешеве оформлення окремих ділянок скверу. Цинія, петунія, алісум, чорнобривці високі і низькі, сальвія, вербена – ці культури можуть дати різноманітні цікаві сполучення.

Групою однорічників із допомогою кущів можна оформити куточок тераси, будинку, водойми, прикрасити квітами великий валун, створивши в тихому куточку для відпочинку своєрідний квітковий острівець, оточений доріжкою. Різноманітні поєднання квітів передбачають їх розміщення в групі у специфічному порядку за величиною і забарвленням. У кожній групі один із видів дає перевагу і створює яскраву пляму. Передній план або край групи оформлюється більш низькими квітами, з яких створюється бордюр.

Іноді створюються сади з перевагою одного якогось квіткового матеріалу – жоржинарій або розарій. Часто підбирають асортимент певного часу цвітіння – весняний або осінній сад. Сади також можуть проектуватися за переважаючим кольором – голубий, жовтий, рожевий. Клумби геометричної форми чи складної конфігурації, виконані з літніх чи килимових квітів, застосовуються на даний час дуже рідко. Їх замінюють різні вільні композиції квітників. З весняних садів варто назвати характерні для середньої смуги сади бузку. Підбір сортів бузку з різним часом цвітіння дозволяє продовжити період цвітіння до 25-30 днів.

Особливим законом планування підлягає влаштування **розарію**. Велика кількість сортів троянд дає змогу створювати цікаві композиції. Для розарію характерна геометрична розбивка і досить малі ділянки. До троянд приємно підійти ближче, щоб насолодитись їх виглядом і ароматом. У вирішеннях розарійів необхідно правильно врахувати всі різноманітності асортименту і видів троянд. Кущові, штамбові, виткі, поліантові та інші види троянд мають відповідати за формою, висотою та кольором квітки. Вирішення кольору в розарії більш м'яке, ніж в іншому квітковому оформленні.

За підбору рослин для альпінаріїв і кам'янистих садів потрібно враховувати місця, де будуть вони висаджуватися: вологолюбиві - на більш низьких місцях, посухотривкі - на високих, між камінням. Групи квітів створюються з високих і низьких рослин (гіацинти, вероніка і т.д.). Для альпінаріїв і кам'янистих садів підбирають низькорослі дерева і кущі (барбарис Тунберга, магнолію, карликові форми сосни, ялиці).

Крім квітів велике значення мають і рослини з гарною формою і забарвленням листя. В скверах і малих садах на перголах і трельяжах, підпірних стінах широко використовуються виткі рослини. Для вертикального озеленення застосовуються виткі рослини як квітучі, так і листяно-декоративні. Із квітучих однолітників можна використати іпомею з великими квітами-дзвониками, горошок духмяний, настурцію. Із багаторічників – жимолость, ломиніс, троянди виткі, плющі тощо. Цікаві листяно-декоративні рослини однолітники – хміль японський, хміль звичайний; багаторічники – виноград амурський і виноград п'ятилистний, актинідія та інші.

Паркам та іншим зеленим насадженням *ландшафтного стилю* найбільш властиві такі види квітникового оформлення: *групи, масиви, квітникові угруповання, поодинокі рослини (солітери) та квітучий газон.*

У квітниковому оформленні *регулярних елементів* планування (вулиць, центральних площ, місць перед громадськими будинками і спортивними спорудами) переважають *партери, клумби, рабатки, бордюри, квітники з килимових рослин, вази з різного матеріалу та композиції з витких рослин.*

Особливості ландшафтних квітників:

Масиви. Це квітникові композиції великого розміру(80-150м²), найбільш поширений вид квітникового оформлення в ландшафтних парках.

Насаджуючи такі масиви, їм надають художньої принадної форми, звивистих контурів, щоб створити гру світла і тіні, об'ємність і глибину.

Групи. Поширений вид квітникового оформлення у великих і малих парках та скверах. Вони створюються з кількох десятків, а іноді й сотень рослин. Для їх створення добирають найбільш ефектні чи оригінальні рослини за кольором квіток, формою кущів тощо. Межі групи, як і масиву, вільні, природні й мальовничі. Розміри таких груп можуть бути від 3-5 до 15-25 і навіть до 40-50 м².

Квітникові угруповання. Це новий, декоративний вид квітникового оформлення, що складається з правильних кругів різних діаметрів, квадратів чи прямокутників, а також неправильних геометричних фігур. Угруповання створюється з найбільш декоративних багаторічних, дворічних і однорічних квіткових рослин і сортів переважно одного виду. Їх розміщують у партерних частинах парків або на великих галявинах, на чистих газонах.

Квітучий газон. Дуже гарний вид квітникового оформлення, який створює тривалий декоративний ефект. Він може бути багаторічним і однорічним. Такий розподіл зроблено на основі біологічних особливостей рослин, з яких створено квітучий газон. Для створення однорічних квітучих газонів до сумішки газонних трав додають насіння гарно квітучих однорічників (маків, ешольції, нагідок, космеї та ін.), а також насіння запашних однорічних квітів – левкою, резеди, матіоли тощо. Насіння газонних трав з домішкою насіння квітів висівають рано навесні безпосередньо в ґрунт. Багаторічні квітучі газони створюють на існуючих трав'яних газонах, висаджуючи на них групами чи поодинокі багаторічні

квітникові рослини. Тут можна використати ромашки, вероніки, дзвіночки, горицвіт тощо.

Поодинокі рослини. У декоративному садівництві рослини, висаджені поодинокі на газоні чи в іншому місці, називають солітерами або ординарами. Солітери з великих квітникових чи декоративних рослин – своєрідний елемент декоративного призначення. Вони повинні мати такі декоративні якості, що виділялися б їх серед газону, групи дерев і чагарників, на фоні стіни будинку тощо.

Особливості регулярних квітників.

Квітникове оформлення вулиць, бульварів, площ, парадних місць перед громадськими будинками, територій перед спортивними спорудами, регулярної частини ландшафтних парків і скверів принципово відрізняється від оформлення квітами зелених насаджень паркового типу. Тут прийоми квіткового оформлення залежать від архітектурного планування вулиць, скверів, площ у геометричному стилі.

Партер. Цей вид квіткового оформлення часто застосовують у партерних скверах, перед громадськими будинками, у парадних частинах парків і великих скверів та в інших насадженнях регулярного планування. Часом він має вигляд майданчика, зайнятого газоном чи іншим покриттям, з розміщеними на ньому квітковими угрупованнями, а часом являє собою квітник з суцільними квітами. Характерна особливість партеру – правильність ліній і форм. Форма партеру, його кольорове вирішення мають бути пов'язані з архітектурою прилеглих будівель і споруд, малими архітектурними формами, умовами і характером даної місцевості. Щоб досягти гармонії у великих партерах, особливу увагу слід приділити співвідношенню його частин до загальної площі.

У партерах висаджують переважно однорічні та дворічні квіти. Партер на великій площі слід виконувати великим планом. Це створить враження єдиного цілого.

Клумби. Найбільш поширений вид квіткового оформлення. Клумби – це квітники різної форми і величини. Вони так само, як і партер, обмежані геометричними формами, лише значно меншого розміру. Найпоширеніші форми клумб – округлі, овальні, квадратні. Як правило, форма клумби залишається постійною з року в рік, бо знаходиться вона на одному й тому ж місці; змінюється лише її візерунок та асортимент квітів. Клумби розміщують на різному фоні – газоні, асфальті, плитах. Декоративний ефект цих клумб досягається добром кольорових композицій. Їх узор виразний і сприймається чітко.

Створюють клумби з однорічних і дворічних квітів, почали застосовувати і багаторічні квіти.

Рабатки. Це довгі, вузькі квітучі смуги, розміщені в партерах уздовж доріжок, на бульварах, вулицях та вздовж алей парків. Довжина їх може бути від 3-4-х до кількох десятків метрів, а ширина – від 50-80-ти см до 2 метрів.

За профілем вони бувають: однобічні, в яких рослини розміщуються на двох рівнях: на передньому плані – низькі, а за ними – високі; двобічні – коли

посередині висаджують високі, а по боках низькі рослини. Найбільш декоративні рабатки з однакових за висотою рослин. У рабатках висаджують квіти одного чи двох, але не більше трьох кольорів. Великий узор може повторюватися.

Бордюри. Це вузькі смужки, завширшки від 10-ти до 30-ти см. Тут висаджують один чи два рядки низьких квітникових рослин певного виду чи сорту. Бордюри створюються по краях клумб, рабаток, щоб підкреслити їх малюнок. Якщо у деяких місцях насаджують бордюри з квітів, то для них добирають низькорослі рослини, що протягом усього літа добре витримують свою форму.

Композиції з витких рослин. Декоративні квітники, створені з витких квітникових рослин, застосовуються у різних видах оформлення: на газонах, біля будинків, на дитячих і спортивних майданчиках тощо. З них створюють піраміди, колони, трельяжі, гірлянди та перголи.

Для влаштування споруд з витких рослин – колон, пірамід, трельяжів – спочатку будують відповідної форми каркас з дерев'яних рейок й натягнутого шпагату чи дроту. Біля них висаджують рослини, що обвивають ці каркаси. Так можна чудово прикрасити входи, веранди, альтанки, балкони, криті алеї.

5. ДЕРЕВНО – КУЩОВА РОСЛИННІСТЬ ПАРКУ.

В зеленому будівництві використовують дере та кущі, які відрізняються певними декоративними, захисними та санітарно-гігієнічними властивостям.

Підбір порід та характер просторового оформлення пов'язані в першу чергу з біологічними та екологічними особливостями деревно-кущової рослинності і умовами

Стійкість та довговічність рослин забезпечується використанням місцевих порід, що відрізняються цінними декоративними якостями і називаються парко утворюючими – це основні масиви садків і парків. Додаткові декоративні та екзотичні види і форми призначені для підкреслення декоративних ефектів композицій та створення акцентів. При підбирання рослин необхідно враховувати їх негативні властивості: отруйні, колючі, які обумовлюють поширення хвороб та появу шкідників.

Біологічні та екологічні особливості деревних рослин.

Дерева рослинність поділяється на дерева, кущі, напівкущі та виткі рослини:

Дерева мають чітко сформований стовбур, великий розмір, крону та довговічні.

Кущі утворюють від коріння декілька стовбурів, менш довговічні.

Напівкущі мають проміжне значення між кущами і травами, стебла відновлюються кожний рік.

Виткі рослини (ліани) мають довгі стебла з спеціальними пристосуваннями для кріплення до опор.

Дерені рослини поділяються на вічнозелені та листопадні, тому при визначенні декоративних властивостей враховують розмір (висота, об'єм), річний приріст гілок та стовбура в віці від 10 до 30 років.

По швидкості росту поділяються:

а/ дуже швидкорослі – річний приріст 2 і більше метрів;

б/ швидкорослі – річний приріст від 1 до 2 метрів;

в/ помірно рослі – приріст від 0,5 до 1 метра;

г/ повільно рослі – приріст до 0,25 метра.

В ширину дерева ростуть повільно, але ростуть і після припинення росту в висоту, ці біологічні властивості необхідно враховувати при створенні насаджень, тому що при створенні груп із швидкорослих і повільно рослих перешкоджає формуванню красивих пейзажів.

Довговічність в значній мірі залежить від умов оточуючого середовища, дуже довговічні дерева доживають до 500 і більше років, а кущі до 100 років, Довговічні дерева живуть від 200 до 500 років, кущі від 50 до 100 років, середньо довговічні дерева доживають від 100 до 200 років, а кущі від 25 до 50 років. дуже скорочується в міському середовищі (газ, пил, кіптява, порушення режиму живлення волого постачання).

розділяються на 3 групи: абіотичні, біологічні та антропогенні фактори. Вирішальний вплив на розвиток та декоративність деревних рослин чинять біотичні фактори.

По інтенсивності та тривалості освітлення деревні рослини поділяються на: дерева з ажурною кроною та маленькими листочками – світлолюбиві, а породи з великими листками та щільною кроною більш тіневитривалі, більше потребують світла деревні рослини з червоними, золотистими та різнокольоровим листям.

Температурні умови для кожної породи оптимальні, при їх порушенні змінюється нормальний розвиток, важливе значення має і відношення до мінімальних температур.

По відношенню до мінімальних температур деревні рослини поділяються на:

- 1/ дуже морозостійкі /- 35-50 градусів/
- 2/ морозостійкі /- 25- 35 градусів /
- 3/ помірно морозостійкі /-15- 25 градусів /
- 4/ неморозостійкі / - 10- 15 градусів /
- 5/ зовсім не морозостійкі / до -10 градусів/

Морозостійкість залежить від захисних тканин та стійкості до обезводнення плазми клітин, інтенсивності накопичування захисних речовин. Концентрації клітинного соку, від віку та умов зростання.

Важливу роль відіграє вологість повітря та ґрунту, по відношенню до вологи рослини поділяються на ксерофіти, мезофіти, гігрофіти.

По потребі до родючості ґрунту поділяються на мегатрофи, езотрофим, оліготрофи.

Для створення паркових композицій велике значення має художньо-декоративна властивість дерев (тектоніка), це художній вираз закономірностей побудови характерне для кожного виду або сорту. Деревні рослини відрізняються по тектоніці, є багато дерев-аналогів які можуть замінити одне одного в пейзажі.

Декоративні властивості визначаються висотою, формою та щільністю крони, формою, величиною, фактурою, розташуванням та кольором листя, часом та продовження цвітіння, формою та кольором квітів і плодів, формою стовбура, фактурою та кольором кори.

По характеру сезонних змін дерева та кущі на листопадні з динамічною тектонікою, а вічнозелені з статичною тектонікою.

По висоті дерева і кущі поділяються: дерева – виключно високі більше 35м; дуже виткі які мають присмоктувачі, вусики, корінці.

Форми крон поділяються на штучні та природні, природні форма крони і розміщення. Пірамідальні і плакучі форми не використовують в великій кількості при створенні композицій

По щільності крони поділяються на: щільні просвіти до 25%; наполовину щільні просвіти від 25 до 50% ; ажурні просвіти більше 50%. Щільність залежить від гілкування та форми, величини і характеру листя, ажурні крони покращують гру світла і тіні.

Основою контрастних композицій є величина, форма, фактура, розташування та колір листків, особливо восени.

Паркові композиції прикрашають дерева і кущі з кольоровими листям, з них ансамблів, створювати фон для пам'ятників, будівель, збагачувати та пом'якшувати міські силуети. Паркова рослинність – основний елемент об'ємних форм для створення паркових ансамблів, тому можливе використання двох композиційних прийомів – посадка одиноких екземплярів дерев і формування відкритих просторів.

Основним структурним елементом паркового ансамблю є масив – це великі ділянки (більше 0,5 га) з парко утворюючих та супутніх порід. Дуже поширений вид декоративного оформлення паркової території це створення гаїв, по площі вони менші ніж масиви. Масиви виконують наступні функції: захист, розчленування паркових просторів, маскування, створення фону для декоративних акцентів. При формуванні масивів враховують співвідношення паркових форм по величині, геометричній будові, положенню в просторі, освітленню, кольору, фактурі.

Деревні групи – насадження діаметр якого не перевищує максимальної висоти дерева і призначені для поступового переходу від масиву до відкритих просторів, а також є самостійними колоритними елементами. В залежності від особливості місцевості розрізняють групи на полянах, на прогалинах, на фоні неба, на перетині доріг, водойм, вони бувають чисті і змішані. Деревя у групах розміщують у вигляді багатосторонніх багатокутників, дуже ефективні букетні групи.

Групи кущів – в основному це допоміжний елемент паркового ландшафту, це перехід від високих насаджень до відкритих горизонтальних площ, а схилах прикриває землю від змиву.

Солітери – підкреслюють характерні риси пейзажу та збагачують пейзаж, оправдано використовувати солітери на перетині доріг, біля архітектурних форм, кущі біля площ та доріг. Солітери повинні розкішно цвісти, красиву форму крони, мати декоративні листя.

Алейні насадження – дерева в алеях повинні бути однієї форми. При довжині алеї до 200м, ряди дерев висаджують з обох сторін, а при довжині 300- 500м необхідно вводити акценти. Монотонність це основна небезпека при формуванні алей, але небезпечно вводити багато порід, необхідно робити періодично розриви, використання особливо декоративних в алеях недоцільно. В широких алеях висаджують дерева з широкою кроною, а при ширині менше 10 м висаджують дерева з вузькою кроною. Алеї з двох рядів краще створювати з дерев які мають ажурну крону.

Боскети – оформлення широких коротких алей, для цього використовують живоплоти, шпалери трельяжні щити, це насадження в вигляді круга, квадрата. Їх декоративне і функціональне значення дуже велике, формують з рослин одного виду що добре стрижуться.

Живоплоти – це захист від вітру, пилу, шуму, газу, огорожі територій та створення лінійних об'ємних форм. По висоті поділяються на до 2м, середні

до 1,5м, низькі до 1м, живі огорожі висотою більше 2,5м називають живими стінами, а живі огорожі до 0,5 метра називають бордюрами.

З бордюрів створюють малюнки на газонах які називають арабесками, бордюри використовують вздовж доріг та партерів.

Виткі рослини використовують для вертикального озеленення стін, альтанок, пергол, решіток та іншого.

Навчальне видання

Скоріненко Людмила Іванівна

Садово-паркове мистецтво

Курс лекцій

Формат 60x84/16 Ум. друк. арк. ____
Тираж 50 прим. Зам. №__

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54020, м. Миколаїв, вул. Паризької комуни, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від 20.02.2013 р.